

İMAM GAZALİ'DEN

Öğüt Mektubu*

Ahmet Turan ARSLAN

Hür ve bilgili kişi, bu dünyadan çıkarılmadan önce kendisi ondan çıkar. Değersiz kimse ise, dünyada arzusuna ulaşmadan, zarar etmiş olarak ve ayrılık ateşiyle içi yanarak sonuna kadar dünyaya sarılır durur.

Kendisine güvendiğim bir kimsenin dilinden, büyük âlim ve zâhid imam Ahmed b. Salâme'nin yaşadığı güzel halleri duydum. Bu duyduklarım, Allah'ın, birbirlerini Hak rızası için seven kullarına va' dediği mükâfatı kazanmak umuduyla, o zât ile Allah için kardeş olma isteğini kuvvetlendiren haberler oldu. Cenab-ı Hak, o büyük zâtın başarısını devamlı kılsın ve kendisini dinin emirlerine sımsıkı çivilencesine bağlasın!...

Bahsettiğimiz bu kardeşlik, kişilerin birbirlerini görmesini ve bedenlerin yakın olmasını da gerektirmez. Sadece gönüllerin yakınlığı ve ruhların uyumunu icabettirir. Çünkü ruhlar, toplanmış ordular gibidir. Bu sebeple Alem-i Ervâh'ta tanışanlar, bu âlemde de anlaşılır. İşte ben o nurla Allah için kardeşlik akdini ilan ediyor, kendisinden, halvet vakitlerindeki dualarında beni unutmamasını Allah'tan, bana hakkı hak gösterip ona tâbi olmayı bâtili bâtil gösterip ondan uzak kalmayı nasibetmesini dilemesini teklif ediyorum.

Sonra kulağıma çaldı ki, o zât benden va'zu nasihatâ mükellef olan kimseler üzerine inanılması vacib olan ve akâid temellerinden, bulunan hususlara dair kısa bir açıklama istemiş.

Va'z konusunda, ben kendimi o işe lâyük görmü-

yorum. Zira va'z vermek, öğüdü kabul edip doğru yola girme nisabının zekâtıdır. Nisâp miktarı mali olmayan kimse nasıl zekat verir? Işığını kaybetmiş kimseden, başkası nasıl aydınlanır? "Ağaç eğri iken gölge doğru olur mu?"

Allahu Teâlâ, Meryem oğlu İsâ aleyhisselâm'a şöyle vahyetti: "Önce kendi nefesine va'z et; o, öğüdü kabul edip doğru yola girerse, o zaman insanlara va'z et. Aksi halde benden utan;" Peygamberimiz (s.a.s) de şöyle buyurdu: "Size biri konuşan, biri de susan iki vâiz bıraktım. Konuşan vâiz Kur'an-ı Kerim; susan vâiz ise ölümdür".

Nasihât dinlemek isteyen herkes için bu ikisinde yeteri kadar ibret mevcuttur. Bu ikisinden ibret almayan kimse başkasına nasıl va'z eder?

Doğrusu, ben nefsim bu şekilde va'z ettim: Nefsim, söz ve akılla tasdik ve kabul etti. Fakat va'zların pratik hayatta gerçekleştirilip tatbik edilmesi hususuna gelince, inat etti ve serkeşlik gösterdi. Bunun üzerine nefsim: Kur'an-ı Kerim'in konuşan vâiz, samimi ve doğru öğütçü, Allah tarafından indirilme ve "Kendisine önünden ve ardından bâtil gelmeyen"¹ Allah kelâmı olduğunu tasdik eden sen değil misin? dedim.

- Evet, dedi. Bunun üzerine ben:

- Yüce Allah şöyle buyurdu: "Kim yalnız dünya hayatını ve onun zinet ve ihtişamını arzu ederse, onların yaptıklarının karşılığını burada tamamen öderiz. Onlar bu hususta bir eksikliğe de uğratılmazlar. Onlar öyle kimselerdir ki, âhirette kendilerine atışten başkası yoktur. Dünyada istedikleri şeyler (hatta iyilikler) orada boşa gitmiştir. Zaten yapageldikleri hep boştur."²

* Bu yazı, İmam Gazâlî (vefatı: 505/1111)'nin, er-Risâletü'l-Va'ziyye'sinin tercemesidir. Adı geçen risâle, yine Gazâlî'nin, biri Fayсалü'l-Tefrika diğeri de Bidâyetü'l-Hidaye kitabıyla birlikte olmak üzere Mısır'da tarihsiz olarak iki kez basılmıştır. Birincisinin başında risâlenin Ebu'l-Feth Ahmed b. Selâme ed-Dememî'ye yazıldığı tasrih edilmiştir. Biz tercemeyi ikinci nüshadan yaptık. Ayrıca risâle, Bekir Topaloğlu tarafından (Bk. Dîni Sohbetler, İstanbul, 1982, S. 55-65) terceme edilmiştir.

İşte bak, şüphesiz ki, Allahu Teala seni, dünyayı dileme karşılığında ateşle tehdit etmiştir. Ölümünden sonra sana arkadaş olmayacakların hepsi de dünyadan sayılır. Artık dünyayı arzu etmekten yahut onu sevmekten uzaklaştın mı?

Farazâ, bir Hıristiyan doktor, senin için en lezzetli yiyecekleri yediğin takdirde öleceğini veya hastalanacağını söylese, muhakkak onlardan uzaklaşır ve korunursun. Şu halde o Hıristiyan senin nazarında -hâşâ- Allah'tan daha doğru sözlü müdür? Eğer böyle düşünüyorsan sen ne kadar büyük bir kâfirsin! Yahut sana göre, hastalık cehennem'den daha mı korkunçtur? Eğer böyleyse, sen ne kadar cahil bir kimsesin!" dedim. Bunun üzerine nefsim sözlerimi tasdik etti. Ama daha sonra bu tasdikinden faydalanmadı. Aksine dünyayı meyilde ısrar ve bu hâl üzere devam etti.

Sonra nefsim tekrar döndüm ve ona susan vâiz ile va'z ettim. Dedim ki: Şüphesiz ki konuşan vâiz susan vâizi haber vermiştir. Çünkü yüce Allah şöyle buyurmuştur: "De ki: Sizin hakikaten kaçıp durduğunuz ölüm yok mu? O size elbette gelip çatacaktır. Sonra hepiniz, gizliyi de, âşikârı da bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O, size neler yapardınız, haber verecektir."³ Ve yine nefsim şöyle dedim: Farzet ki; sen dünyaya meylettin; sen, ölümün muhakkak sana geleceğini, tuttuğun her şeyi sende ayıracağını ve arzuladığın her şeyi senden zorla çekip alacağını, her gelmekte olanın yakın olduğunu, uzatmanın ise, gelici olmayan şey olduğunu tasdik etmiş değil miydin? Halbuki, Allahu Teala şöyle buyurmuştur: "Şimdi sen bana haber ver: Biz onları yıllarca nimetler içinde yaşatsak, sonra tehdit oldukları azap başlarına inse, o nimetler içinde geçen yıllar kendilerine bir fayda sağlar mı?"⁴

Şu halde ey nefsim, sen içinde bulunduğun her şeyin hesabını verebilecek misin? Hür ve bilgili kişi, bu dünyadan çıkarılmadan önce kendisi ondan çıkar. Değersiz kimse ise, dünyada arzusuyla ulaşmadan, zarar etmiş olarak ve ayrılık ateşiyle içi yanarak son nefesine kadar dünyaya sarılır durur.

Bunun üzerine nefsim, doğru söyledin, dedi. Fakat bu tasdik de hiç faydası olmayan bir söz olarak kaldı. Çünkü o, dünya için çalıştığı kadar ahiret içinde azık hazırlamak hususunda hiçbir gayret göstermedi. Kendisini memnun etmek için çalıştığı dere-

cede, Allah rızasını kazanmak için hiç çalışmadı. Hele halkın hoşnutluğunu kazanmak hususunda gösterdiği gayretin benzerini Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için hiç göstermedi. Yine halktan bir kimseden utandığı gibi Allah'tan hiç haya etmedi. Geçimini temin için yaz mevsiminde paçaları sıvadığı gibi ahirete hazırlanmak için paçaları sıvamadı. Çünkü, kış mevsiminin başlarında kışın muhtaç olacağı bütün nimetleri tamamlamadıkça onun kalbi rahat etmez. Halbuki, kış gelmeden ölüm onu yakalayabilir. Ahiret ise kesin delil dayanır. Ondaki kaçıp kurtulmak tasavvur dahi edilemez.

Yine Nefsime:

— Yaz mevsimi için, onun uzunluğuna göre hazırlansan ve yazlık eşyaları da sıcağa dayanacağını kadar yapsan olmaz mı? dedim.

— Olur, dedi. Bunun üzerine Dedim ki:

— O halde Allah'a Cehennem karşısında dayanacağını kadar isyan et! Orada kalacağını müddet kadar da ahiret için hazırlan!

Bunun üzerine nefsim cevaben:

— İşte bu husus, terkedilmesine ancak ahmak kimsenin izin vereceği bir vazifedir dedi. Sonra da, yine aynı huy üzere devam etti... Bunun üzerine beni, hikmet sahiplerinden birinin dediği gibi buldu "İnsanlardan öyle kimseler vardır ki, yarısı ölü de, diğer yarısı emre itaat etmez." Ben kendimi ancak bu kimselerden biri olarak görüyorum.

Nefsimin ölüm ve Kur'an va'zıyla faydalanmaksızın, azınlıkta devam ettiğini görünce, onun kusurunu itiraf ve sözlerimi tasdi kiyle beraber eski hali üzere devam edişinin sebebinin araştırılmayı işlerin en önemlisi gördüm. Zira bu durum, çok şaşılacak hallerden biridir.

Hulâsa, araştırmam epey uzun sürdü. Nihâyet, sebebinin anladım. İşte ben, kendisiyle kardeşlik akdi yaptığım o zata candan bir dostum. O zat, aman hâ, o nefisten sakınsın Çünkü, o, onulmaz ölümün gecikeceğine inanamak ve yakında hücum edeceğini uzak görmektir. Çünkü, şâyet, güvenilir bir kimse gündüzün aydınlığı içinde kendisine, gece öleceğini; yahut bir haftaya veya bir aya kadar öleceğini haber verecek olsa, muhakkak düzgün hareket eder ve kendisi gaflette olduğu halde, Allâh'ın kabul ettiği şeylerden sandığı işlerinin hepsini terkeder. Üstelik kendisinin

Faraza,
bir hristiyan doktor,
senin için en lezzetli
yiyecekleri yediğin takdirde
öleceğini veya
hastalanacağını söylese,
muhakkak onlardan
uzaklaşır ve korunursun. Şu
halde o hristiyan senin
nazarında -hâşâ- Allah'tan
daha doğru
sözlü müdür?

Allah yolunda bir kimse olmadığını anlar. Böylece hakiki bir surette ortaya çıkar ki, akşama kavuşacağını umarak sabahlayan ve sabaha kavuşacağını umarak akşamlayan kimse gevşeklik ve ihmalden hâli olmaz ve ancak çok yavaş bir şekilde ilerler. Binaenaleyh o zata ve kendi nefsimine Rasûlullah (s.a.v.)'in tavsiyesini hatırlattım. Efendimiz (Aleyhisselatü ve's-selâm) şöyle buyurmuştur: “(Hayata) ve da etmek üzere olan bir kimsenin namaz kılışı gibi namaz kıl” şüphe yok ki, Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz'e, az lafızla çok mana ifade eden ve durumu tam manasıyla belirten sözler vermiştir. Herhangi bir vazdan ancak bu düşünceyle istifade edilir. Binâenaleyh kimin kalbine, her namazda o namazın son namaz olduğu düşüncesi galip gelirse, o adamın kalbi namazda kendisiyle beraber hazır olur ve kendisine namazdan sonra da Allah'ın emirleri için hazırlanmak kolaylaşır. Bir kimse de bundan âciz olunca artık o, devamlı bir surette gaflet, aldanma ve yarın yaparım havası içinde olmaya devam eder durur. Nihayet o kimseye ölüm ve onun ardından fırsatı kaçırmanın verdiği üzüntü gelip çatar. Ben o zattan, Cenab-ı Hakk'ın bana bu dereceyi, kıldığı namazın son namaz olduğunu idrak edebilme derecesini, nasîbetmesini, istemesini rica ediyorum. Çünkü ben o dereceye erişmek istiyorum ve ona ulaşmamış bir kimseyim. Ve O zata, kendisi için de ancak o dereceye razı olmasını ve gaflet verecek hususlardan sakınmasını tavsiye ediyorum. Binâenaleyh o kişi, nefis bunu va'dettiği zaman kuvvetli bir ahidle onu Allah'tan istesin. Zira nefsin aldatmacasını ancak zeki kimseler sezebilirler.

Mükellef üzerine, inanması vâcib olan hususların asgari derecesine gelince; o, “Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Rasûlullah” (Allah'tan başka hiç bir ilâh yoktur, Muhammed (aleyhisselam) Allah'ın elçisidir.) sözünün ifade ettiğinden ibarettir. Daha sonra mükellef peygamberi tasdik eder.

Bunun ardından Allah Teala'nın sıfatları hususunda Peygamberin tebliğ ettiğini doğru sayması gerekir. Şöyleki; Allah diridir, kâdirdir, bilicidir, konuşandır, dileyendir, “Onun hiç bir benzeri yoktur. O, hakkıyla işitici ve görücüdür.”⁵

Bu sıfatların hakikatını ve Allahu Teala'nın kelam, ilim ve diğer sıfatlarının kadîm veya hâdis olduğunu araştırmak mükellef üzerine bir vazife değildir. Hatta bu mesele, bir kimsenin aklına gelse ve mü'min olarak ölse Kelâm âlimlerinin yazdıkları delilleri öğrenmek ona dînen gerekli değildir. Hatta her ne zaman mükellefin kalbinde, delil ve bürhan olmadan, sırf inanmak suretiyle, Hakk'ı tasdik hâsıl olsa işte o kimse mü'mindir; Resulullah (s.a.v.) de kimseyi bundan fazlasıyla mükellef tutmamıştır. O'nun devrindeki bedevî Araplar ve insanların avâmı işte bu muhtasar akîdeye sahip olmuştur. Şu kadar var ki, kelâmın kîdemi veya hudûşü, istivâ, nüzûl ve benzerlerinin manası gibi meselelerin münakaşa edildiği bir memlekette bulunan kimselerin durumu de-

ğışir. Binaenaleyh bir kimsenin zihnini bu ihtilafli kelâmî meseleler kurcalamaz da ibadet ve ameliyle meşgul olmaya devam edebilirse onun yapacağı bir iş yoktur. Eğer o mes'eleler zihnini meşgul ederse yapacağı ilk iş selef-i sâlihinin itikad ettiği şekilde inandırıcıdır.

Ölümden sonra sana arkadaş olmayacakların hepsi de dünyadan sayılır.

- (1) Fussilet Süresi; 42
- (2) Hüd Süresi; 15-16
- (3) el-Cum'a Süresi; 8
- (4) Şu'arâ Süresi; 205-207
- (5) Şurâ Süresi; 11